

BEZPEČNOSTNÉ STRATÉGIE RUSKEJ FEDERÁCIE¹

Ján Koper – Peter Ondria*

RESUME

The observation of contemporary Russian political system represents very difficult task not only for political science scholars but also for political practice itself. It is not possible to categorize Russian political system into traditional schemes of typical democracy models. It is not clear if the process of democratic transition has been finished. In this meaning the Russian political system is considered to be a security threat. The National Security Strategies of the Russian Federation, adopted in the Putin's and Medvedev's presidencies, show signs of relative similarity. However, the first look is misleading. The Medvedev Doctrine is based on the previous administrations' concept, but it contains some new elements. This is due to the change in the working groups, but also due to the dynamics of the international relations (the new US policy, NATO summits, changes in the focal points of military conflicts).

KEY WORDS: *transformation, systems change, change of system, transition, democracy, Putin's strategy, Medvedev's strategy*

RESUMÉ

Skúmanie podstaty súčasného ruského politického systému predstavuje veľmi zložitú úlohu nielen pre teoretikov politickej vedy ale aj pre samotnú politickú prax. Ruský politický systém nie je možné zaradiť do žiadnej z tradičných schém typických pre jednotlivé modely demokracie, zároveň nie je jasné, či bol ukončený samotný prechod k demokracii. V tomto zmysle slova je samotný ruský politický systém považovaný za jednu z bezpečnostných hrozieb. Národné bezpečnostné stratégie Ruskej federácie prijaté v období Putinovej

* Prof. PhDr. Ján Koper, PhD. pôsobí ako profesor na Katedre politológie Fakulty politických vied a medzinárodných vzťahov Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, jan.koper@umb.sk.

PhDr. Peter Ondria, PhD. pôsobí ako odborný asistent na Katedre politológie Fakulty politických vied a medzinárodných vzťahov Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, peter.ondria@umb.sk.

¹ Táto štúdia vznikla vďaka podpore v rámci OP Výskum a vývoj pre projekt: Centrum excelentnosti so zameraním na výskum otázok národnej a medzinárodnej bezpečnosti (ITMS: 26220120010), spolufinancovaný zo zdrojov Európskeho fondu regionálneho rozvoja.

a Medvedevovej prezidentúry vykazujú relatívnu zhodu. Prvý pohľad je však klamlivý. Medvedevova doktrína bola síce vypracovaná na základe materiálu pripravovaného predchádzajúcou administratívou, obsahuje však niektoré nové obsahové zložky. Vyplýva to zo zmeny pracovných tímov ako aj z dynamických zmien v oblasti medzinárodných vzťahov (nový americký kurz, výsledky summitu NATO, zmeny v ohniskách vojnových konfliktov).

KLÚČOVÉ SLOVÁ: transformácia, zmena systémov, systémová zmena, prechod, demokracia, Putinova stratégia, Medvedevova stratégia

Limity analýzy súčasného ruského politického systému

Jeden z najuznávanejších a najvplyvnejších amerických fondov zorganizoval v lete v roku 2001 medzinárodnú konferenciu o Rusku, na ktorej sa zišiel veľký počet amerických a zahraničných bádateľov, zaoberajúcich sa z tej alebo onej strany štúdiom ruského politického systému a súvisiacich vnútropolitických a zahraničnopolitických ukazovateľov. Účastníci prerokovali v pléne či jednotlivých sekciách obrovské množstvo najrozličnejších otázok týkajúcich sa témy konferencie, no jedna obzvlášť závažná problematika sa tiahla ako červená niť takmer každým vystúpením. Mimoriadne náročnou pre výskum sa stala analýza podstaty súčasného politického systému Ruskej federácie. Dôkazom toho je aj návrh **Z. Brzezinského**, aby organizátori vytvorili špeciálny a dlhodobý fond na odmenu pre výskumníkov s najväčším prínosom v oblasti skúmania podstaty ruského politického systému a jeho súčasných atribútov (Vajnštejn, 2002, s. 27).

Berúc do úvahy celkový ironický tón predloženého návrhu je potrebné potvrdiť, že preň existujú reálne základy. Predovšetkým vzniká otázka, či má vôbec význam skúmať nezrelý a dynamický politický systém, ktorý sa začal formovať po rozpade Sovietskeho zväzu. Zdá sa, že takáto analýza môže byť vo všeobecnosti veľmi poučná.

Hra s pojmami

Predovšetkým je nevyhnutné vyjasniť si obsah takých pojmov ako sú „prechod“, „transformácia“, „zmena systémov“ a „systémová zmena“, ktoré sa často používajú ako synonymá. „Prechod“ znamená fázu pohybu od starého systému k systému novému (O'Donnel, Schmitter, Whitehead, 1986). „Transformácia“ je úplný prerod jedného systému na druhý, presnejšie povedané ide o úspešne realizovaný prechod. „Zmena systémov“ sa často stotožňuje s pojmom transformácia, napriek tomu sa v tomto prípade

zdôrazňuje dôslednosť zmeny starého systému na nový. Pojem „systémová zmena“ znamená proces postupného reformovania systému zasiahnutého systémovou krízou s cieľom prispôsobiť sa novej situácii a dosiahnuť stabilizáciu (Schubert, Tetzlaff, Vennewald, 1994). Ešte presnejšie – minimálnym predpokladom zmeny systémov je zánik starého systému, pri systémovej zmene realizácia tejto požiadavky nie je nevyhnutná. V tomto prípade sa starý systém zachováva a snaží sa prispôbovať zmeneným podmienkam. Pokiaľ by sme predstavili uvedené pojmy v časovej následnosti, potom by ich poradie bolo nasledovné: systémová zmena – prechod – transformácia – zmena systému.

V rámci analýzy prechodu a transformácie je takisto dôležitý pojem „cieľa“. Cieľ transformácie musí byť zrejmý, lebo „*nepřítomnost' cíel'a rovná sa nijaký cíel'*“ (Schneider, 2002, s. 15). Stredoeurópske a východoeurópske štáty sa snažia o nastolenie demokracie. Zároveň tu vzniká otázka o kritériách demokracie. Existuje sedem kritérií demokracie, ktoré podľa **E. Schneidera** predstavujú „*spoločný minimálny inštitucionálny menovateľ*“ (Schneider, 2002, s. 15):

- voliteľní reprezentanti kontrolujúci vládu;
- slobodné voľby;
- všeobecné aktívne volebné právo;
- všeobecné pasívne volebné právo;
- sloboda myslenia;
- sloboda informácií;
- sloboda združovania;
- dominancia občianskej vlády vylučujúca panstvo ozbrojených síl alebo cudzích elít;
- ústavno-právna ochrana (Schneider, 2002, s. 15-16).

Nedostatkom tohto výpočtu demokratických kritérií, ako aj drvivej väčšiny ruskej politologickej literatúry je fakt, že neberie do úvahy iné rozmery demokracie, iba jej inštitucionálnu rovinu. Chýba charakteristika demokratického procesu, politickej kultúry, práva účasti a práva opozície, ekonomickej transformácie a najmä súťaživosti a pluralizmu vo všetkých sférach spoločenskej praxe, vrátane demokratického spôsobu života.

Pred samotnou charakteristikou ruského politického systému je takisto dôležité vyjasniť podstatu troch ďalších pojmov, ktoré síce vznikli v rámci

analýzy transformačných procesov v Strednej a Latinskej Amerike, no ako analógia môžu napomôcť lepšiemu pochopeniu súčasnej ruskej politickej reality. Ide o pojmy „diktablandum“, „demokrátúra“ a „delegovaná demokracia“.

Diktablandum predstavuje hybridný systém kombinujúci prvky autokracie a demokracie, v ktorom bol realizovaný istý stupeň liberalizácie, ale bez demokratizácie. Obyvatelia získali minimálne práva, no nestali sa súčasťou občianskej spoločnosti (Schmitter, 1994, s. 59).

Demokrátúra predstavuje nestabilizovanú demokraciu. Na rozdiel od predchádzajúceho pojmu tu síce existuje demokracia, no bez liberalizácie. Voľby sa uskutočňujú v prospech vedúcej politickej strany, a veľké skupiny obyvateľstva a ich organizácie sú vylúčené z volebnej súťaže.

Delegovaná demokracia znamená, že prijímanie rozhodnutí je prerogatívom víťazného politického subjektu (strany, resp. prezidenta). Zakladá sa na predpoklade, že víťaz politickej súťaže (v ruskom prípade prezident) môže vďaka tomuto víťazstvu rozhodovať podľa vlastnej vôle a je ohraničený len krutosťou spoločensko-politických realít, najmä však existujúcimi mocenskými vzťahmi a čiastočne ústavou určeným funkčným obdobím (O'Donnel, 1994).

Zmena systémov sa uskutočňuje v troch základných etapách: vo fáze liberalizácie, vo fáze demokratizácie a konsolidácie. Transformačné procesy prebiehajú súbežne v politike (demokratizácia procesov prijímania politických rozhodnutí), ekonomike (vytvorenie efektívneho trhového hospodárstva) a v spoločnosti (vznik životaschopnej občianskej spoločnosti), ich trvanie však môže byť rozdielne. Úspešná realizácia jednej fázy podporuje úspech uskutočnenia druhej etapy. Pri neúspechu čo len jednej z nich „*spoločenstvá zostávajú archaickými a politické systémy nedemokratickými*“ (Merkel, 1994, s. 3).

V procese demokratizácie a konsolidácie rozlišujeme nasledovné úrovne zmien:

- a) inštitucionálnu transformáciu na makroúrovni (vznik najvyšších a najdôležitejších politických inštitúcií a normatívnych záruk);
- b) transformáciu reprezentatívnych štruktúr strednej úrovne (v regionálnom zmysle slova presadzovanie záujmov prostredníctvom politických strán, ale aj armády, bezpečnostných služieb, generálnych riaditeľov štátnych podnikov, bankárov, nových podnikateľov a ďalších skupín obyvateľstva prostredníctvom svojich korporácií, resp. združení);

- c) zmenu správania, ktorú je možné dosiahnuť len vtedy, ak reprezentanti štruktúr strednej úrovne budú realizovať svoje ciele a záujmy prostredníctvom demokratických inštitúcií a demokratických procesov;
- d) vznik občianskej spoločnosti ako sociálno-politickej základne demokracie.

Posledná úroveň zmien je časovo najnáročnejšia. Často sa dosahuje až zmenou a nástupom novej generácie.

Pokiaľ analyzujeme transformáciu reprezentatívnych štruktúr stranického systému, môžeme vychádzať z nasledovných kritérií:

- stabilizujúcim faktorom celého politického systému je nízka úroveň fragmentácie (rozdobenosti) stranického systému;
- potrebám konsolidácie najviac vyhovuje stranický systém bez nezmieriteľnej ideologickej dištancie medzi jeho ľavým a pravým krídlom a systém bez antisystémových politických strán;
- politicky konsolidujúci vplyv má nízka miera voľičskej fluktuácie.

Územná reprezentácia záujmov prostredníctvom politických strán musí byť doplnená o funkcionálnu reprezentáciu, prostredníctvom systému profesionálnych združení zabezpečujúcich požiadavku pluralizmu.

Kľúčovou kategóriou pri stabilizácii politického systému je legitimita. Legitimitu môžeme skúmať ako normatívnu kategóriu, ale takisto aj ako kategóriu relatívne neutrálnu vo vzťahu k hodnotám. V tomto zmysle je legitimita chápaná ako presvedčenie o tom, že existujúci súbor politických inštitúcií a procedúr je najlepšou systémovou alternatívou v porovnaní s jej akoukoľvek inou podobou. Akokoľvek je systém nedokonalý, je legitímny, pokiaľ riadení súhlasia s existujúcou formou realizácie moci (Merkel, 1996).

Na základe predchádzajúcej pojmovej analýzy by sa mohlo zdať, že ruskú politickú realitu najviac vystihuje pojem demokráty, resp. „*nestabilnej demokracie*“ (Beichelt, 1996, s. 607). V skutočnosti by však tento prístup bol maximálne nekorektný. Napríklad vo voľbách do Štátnej Dumy v rokoch 1993 a 1995 vždy zvíťazila opozícia, no nikdy nedokázala vytvoriť vládu, pretože podľa ústavy vládu nezostavujú víťazné politické strany, ale prezident. Vláda tak predstavuje isté zoskupenie technokratov. Jej personálna štruktúra sa buduje aj v súvislosti s očakávaným správaním sa možných opozičných skupín. Proces kreovania vlády môže slúžiť prezidentovi ako nástroj politickej taktiky, ako prostriedok odstraňovania politického nátlaku rôznych politických zoskupení

podieľajúcich sa na realizácii moci.

Častejšie sa v súvislosti s podstatou ruského politického systému stretávame s použitím pojmu „delegovaná demokracia“ (Brie, 1996, s. 143, 178). Táto definícia oveľa presnejšie vystihuje podstatu ruského politického systému, no aj v tomto prípade je nevyhnutné poznamenať, že nie všetky dôležité rozhodnutia v oblasti riadenia štátu sú delegované výlučne prezidentovi.

Z dôvodov nejednoznačnosti uvedených prístupov k skúmanému fenoménu **E. Schneider** navrhuje zostať na pozíciách analýzy v rámci horeuvedených stupňov transformácie – inštitucionálnej transformácie, transformácie reprezentatívnych štruktúr, zmeny správania a formovania občianskej spoločnosti (Schneider, 2002). Tieto kritéria poskytnú oveľa objektívnejšiu predstavu o reálnom stave a vývojových tendenciách ruského politického systému.

G. I. Vajnštejn odmieta pristupovať k skúmaniu podstaty organizácie a fungovania moci v Rusku prostredníctvom kategórií, ktoré ju označujú za nedokonalú, resp. nezrelú demokraciu, takisto odmieta skúmanie existujúceho politického systému v rámci ambivalentnej schémy „autoritarizmus – demokracia“. Vychádza z toho, že ruský politický systém spĺňa mnohé tradičné parametre západnej demokracie, no zároveň sa od nej odlišuje najmä svojou „mnohorozmernosťou“, resp. mnohostrannosťou, ktorá vyplýva práve z rôznych typov ruských špecifik. Preto navrhuje, aby sa výskum v tejto oblasti orientoval na skúmanie konfliktu medzi prvkami reálnej demokracie vytvárajúcimi pozitívnu perspektívu spoločenského rozvoja, a neadekvátnymi a zhubnými javmi v súčasnej demokracii, rozšírenie ktorých nie je dôsledkom autoritarizmu štátnej moci, ale naopak, jej slabosťou (Vajnštejn, 2002).

Iným východiskovým variantom skúmania podstaty uvedeného fenoménu je pojem „neliberálnej demokracie“, ktorý nedávno použil **F. Zakaria** a ktorý úzko súvisí s tým, čo sa v našej politologickej tradícii nazýva „panstvo práva“, resp. jeho nedostatok v prípade tzv. nových demokracií, vrátane Ruska. Zabezpečenie vlády zákona umožňuje liberalizáciu života jednotlivcov a skupín a takisto postupné budovanie a zdokonaľovanie demokratických politických inštitúcií (Zakaria, 2007).

Ďalšou možnosťou prístupu k skúmaniu podstaty charakteru ruského politického systému je jeho analýza prostredníctvom pojmov „volebná demokracia“ (Jeľcinova éra), resp. „riadená („imitačná“ alebo „suverénna“)

demokracia“ (Putinova éra) (Peřková, 2007).

V ruskej, ale aj v zahraničnej literatúre existuje celá skupina autorov, ktorá pri charakteristike ruského politického systému vychádza zo špecifik ruskej politickej kultúry, resp. historických tradícií – potreba autoritatívnej osobnosti, slovanstvo, pravoslávie, filozofická duša.

Smerovanie ruskej zahraničnej politiky počas Putinovej prezidentskej

Východiskom uvažovania o zmenách priorít v ruskej zahraničnej politike by z formálneho hľadiska mohla byť Konceptcia národnej bezpečnosti Ruskej federácie schválená dekrétom prezidenta Ruskej federácie zo dňa 17. decembra 1997 číslo 1300 a novelizovaná výnosom prezidenta Ruskej federácie zo dňa 10. januára 2000 číslo 24. V koncepcii sú sformulované najdôležitejšie smery štátnej politiky Ruskej federácie.

Prvá časť koncepcie je zameraná na postavenie Ruska vo svetovom spoločenstve, ktoré je charakteristické dynamikou transformácie systému medzinárodných vzťahov. Predchádzajúci bipolárny systém nahradili dve protichodné tendencie. Na jednej strane išlo o upevnenie hospodárskeho a politického postavenia štátov a ich integračných spoločenstiev, zdokonaľovanie mechanizmov mnohostranného riadenia medzinárodných procesov, pričom výnimočnú úlohu zohrávali hospodárske, politické, vedecko-technické, ekologické a informačné činitele. Na tomto základe Rusko došlo k presvedčeniu o nevyhnutnosti formovať ideológiu nastolenia multipolárneho sveta. Na druhej strane sa prejavila tendencia vytvoriť takú štruktúru medzinárodných vzťahov, ktorá by bola založená na dominancii západu, najmä USA a vojensko-silovom riešení kľúčových problémov svetovej politiky obchádzajúc normy medzinárodného práva. To znamená, že formovanie medzinárodných vzťahov sprevádza konkurencia a boj štátov o zvýšenie vplyvu na svetovú politiku, vrátane hrozby použitia jadrových zbraní. V tomto smere sa Rusko považuje za dôležitého aktéra medzinárodných vzťahov. Preto Rusko nepochybuje o nevyhnutnosti svojej integrácie do globálnych hospodárskych a bezpečnostných štruktúr s cieľom zachovať medzinárodnú bezpečnosť, redukovať šírenie zbraní hromadného ničenia, predchádzať a urovnávať regionálne konflikty, bojovať s medzinárodným terorizmom a proti obchodu s drogami a riešiť akútne ekologické problémy globálneho charakteru. Snaha ignorovať záujmy Ruska, alebo oslabiť jeho pozíciu pri riešení problémov

medzinárodných vzťahov môže narušiť bezpečnosť a stabilitu vo svete. Problém terorizmu vyvoláva nevyhnutnosť zjednotenia úsilia celého medzinárodného spoločenstva na boj s touto globálnou hrozbou.

Druhá časť dokumentu je venovaná národným záujmom Ruska, ktoré predstavujú súhrn záujmov osobnosti, spoločnosti a štátu v hospodárskej, vnútro politickej, sociálnej, medzinárodnej, informačnej, vojenskej, pohraničnej, ekologickej a iných oblastiach. Majú dlhodobý charakter a sú podstatné pre určovanie hlavných cieľov dlhodobých a krátkodobých úloh domácej a zahraničnej politiky štátu. Záujmy osobnosti spočívajú v realizácii ústavných práv a slobôd, v zaistení osobnej bezpečnosti, vo zvyšovaní kvality života a životnej úrovne, vo fyzickom, duchovnom a intelektuálnom rozvoji človeka a občana. Záujmy spoločnosti smerujú k upevneniu demokracie, vytvoreniu právneho, sociálneho štátu, k dosiahnutiu spoločenského konsenzu a duchovnej obnove Ruska. Záujmy štátu spočívajú v nenarušiteľnosti ústavného zriadenia, v suverinite a územnej celistvosti Ruska, v politickej, hospodárskej a sociálnej stabilite, v bezpodmienečnom zabezpečení zákonnosti a podpory právneho poriadku, v rozvoji rovnoprávnej a vzájomne výhodnej spolupráce. Realizácia národných záujmov Ruska je možná len na základe neustáleho rozvoja hospodárstva. Preto sú národné záujmy Ruska v tejto oblasti považované za kľúčové.

Národné záujmy Ruska v oblasti medzinárodných vzťahov spočívajú v zabezpečení suverenity, v *upevnení postavenia Ruska ako veľmoci*, jedného z vplyvných centier multipolárneho sveta, v rozvoji rovnoprávných a vzájomne výhodných vzťahov so všetkými krajinami a integračnými zoskupeniami, najmä však s členskými krajinami Spoločenstva nezávislých štátov a ostatnými tradičnými partnermi Ruska, vo všeobecnom dodržiavaní ľudských práv a slobôd a neprípustnosti aplikovania dvojítych noriem.

Bezprostredne s národnými záujmami v medzinárodnej oblasti súvisia aj národné záujmy vo vojenskej sfére, ktoré sú zamerané na ochranu nezávislosti Ruska, jeho suverenity, štátnej územnej celistvosti, odvrátenie vojenskej agresie proti Rusku a jeho spojencov, zabezpečenie podmienok pre mierumilovný demokratický rozvoj štátu.

Hrozbám pre národnú bezpečnosť Ruska je venovaná tretia časť Koncepcie národnej bezpečnosti. Ide o celé spektrum vnútorných a vonkajších faktorov na bezpečnosť krajiny. K vnútorným hrozbám pre bezpečnosť Ruska patria:

- celkový stav hospodárstva, pokles hrubého domáceho produktu, investičných inovatívnych aktivít, vedecko-technického potenciálu, stagnácia poľnohospodárstva, nestabilita bankového sektoru, rast zahraničného a domáceho štátneho dlhu, palivovo-surovinový charakter exportu a spotrebný charakter importu
- technologické zaostávanie
- separatistické snahy celého radu subjektov Ruskej federácie a ohrozenie jednotného hospodárskeho priestoru
- napätie vo vzájomných vzťahoch regiónov a centra
- etnocentrizmus a šovinizmus, nekontrolovateľná migrácia, rast nacionalizmu, politického a náboženského extrémizmu vytvárajú podmienky pre vznik konfliktov
- nedodržovanie princípu priority ústavy Ruskej federácie narušuje jednotný právny priestor krajiny
- kriminalizácia spoločenských vzťahov
- chyby v počiatkových fázach realizácie reforiem napomáhajú zločinnosti, rastu jej organizovaných foriem a korupcii
- oslabenie právnej kontroly nad situáciou v krajine, v dôsledku čoho v boji s organizovaným zločinom a korupciou nadobúda nielen právny, ale aj politický rozmer
- konflikty pri zmene foriem vlastníctva, zosťrenie mocenského boja medzi skupinami a etnikami, neexistencia systému prevencie porušenia práva, nedostatočné materiálno-technické zabezpečenie boja proti terorizmu, odlev kvalifikovaných kádrov z orgánov zabezpečujúcich právny poriadok
- ostré rozvrstvenie spoločnosti na úzky kruh bohatých a masu občanov žijúcich pod hranicou biedy
- ohrozenie fyzického zdravia národa, kolaps zdravotníctva a systému sociálneho zabezpečenia, nárast alkoholizmu a používania drog
- deformácia demografického a sociálneho zloženia spoločnosti.

Hlavnú hrozbu v medzinárodnej oblasti predstavujú tieto činitele:

- snaha znevážiť úlohu jestvujúcich mechanizmov medzinárodnej bezpečnosti, najmä OBSE a OSN
- oslabenie politického, hospodárskeho a vojenského vplyvu Ruska vo svete
- rozšírenie NATO na východ

- cudzie vojenské základne a veľké vojenské jednotky v blízkosti ruských hraníc
- rozšírenie zbraní hromadného ničenia
- oslabenie integračných procesov v Spoločenstve nezávislých štátov (SNŠ)
- vznik a eskalácia konfliktov v blízkosti hraníc Ruskej federácie a hraníc členských krajín SNŠ
- nároky na územie Ruskej federácie

Odpor iných štátov voči posilneniu Ruska ako jedného z centier vplyvu v multipolárnom svete sa takisto považuje za ohrozenie národnej bezpečnosti z medzinárodného hľadiska. Ide pritom o prekazenie realizácie národných záujmov v Európe, na Blízkom východe, Zakaukazsku, Strednej Ázii a ázijsko-tichomorskom regióne.

Medzinárodný terorizmus rozpútal otvorenú kampaň s cieľom destabilizovať situáciu v Rusku.

Vážne nebezpečenstvo pre Rusko predstavuje snaha celého radu krajín o dominanciu vo svetovom informačnom priestore, o vytlačenie Ruska z domáceho i zahraničného informačného trhu aj prostredníctvom stratégie tzv. informačných vojen.

Stabilita a strategická situácia vo svete vo vojenskej oblasti je narušená prechodom NATO na strategickú doktrínu praktizovania silových aktivít mimo zóny zodpovednosti bloku, bez sankcií zo strany Rady bezpečnosti OSN. S tým súvisí aktivizovanie činnosti cudzích špeciálnych služieb a organizácií na území Ruskej federácie.

Ohrozenie predstavuje stagnujúci proces reformy armády a obranného priemyslu Ruskej federácie a kriticky nízka úroveň operačnej a bojovej prípravy ozbrojených síl Ruskej federácie.

Dalšie hrozby v tomto smere predstavujú krízové javy v pohraničných oblastiach a komplexná ekologická hrozba súvisiaca najmä s možnosťou vyčerpania prírodných zdrojov.

Hlavné úlohy pri zaistení národnej bezpečnosti Ruskej federácie sú obsiahnuté v štvrtej časti Koncepcie národnej bezpečnosti Ruskej federácie. Obsahuje opatrenia počnúc včasnou prognostikou a zmapovaním možných hrozieb, cez realizáciu operatívnych a dlhodobých opatrení na elimináciu hrozieb, skvalitnenie systému štátnej moci, až po zabezpečenie rovnoprávnej spolupráce Ruska s poprednými štátmi sveta a radikálne zlepšenie ekologickej

situácie v krajine.

V tejto súvislosti sú mimoriadne dôležité úlohy v zahranično-politickej oblasti, kam patrí vytvorenie priaznivých podmienok pre medzinárodnú integráciu ruského hospodárstva, formovanie jednotného hospodárskeho priestoru, ochranu záujmov domácich výrobcov, realizácia vyrovnanej úverovej a finančnej politiky, posilnenie úlohy štátu v regulácii činnosti zahraničných finančných inštitúcií, prijatie účinných opatrení v oblasti regulácie valút.

Zahranická politika Ruskej federácie musí smerovať k:

- realizácii aktívneho zahranično-politického kurzu
- upevneniu rozhodujúcich mechanizmov mnohostranného riadenia svetových politických a hospodárskych procesov, v prvom rade pod záštitou Rady bezpečnosti OSN
- zabezpečeniu podmienok pre priaznivý hospodársky a sociálny rozvoj krajiny, pre zachovanie globálnej a regionálnej stability
- ochrane zákonných práv a záujmov ruských občanov v zahraničí, vrátane toho, že sa použijú na tento účel politické, hospodárske a iné opatrenia
- rozvoju vzťahov s členskými štátmi SNŠ v súlade s princípmi medzinárodného práva a v súlade so záujmami Ruska zodpovedajúcimi integračným procesom v rámci SNŠ
- plnoprávnej účasti Ruska v globálnych a regionálnych hospodárskych a politických štruktúrach
- podpore riešenia konfliktov, vrátane mierotvornej činnosti, pod záštitou OSN a iných medzinárodných organizácií
- dosiahnutiu kontroly jadrových zbraní, podpore stability a plneniu medzinárodných záväzkov v tejto oblasti
- plneniu záväzkov v oblasti znižovania a likvidácie zbraní hromadného ničenia a iných zbraní, zabezpečeniu medzinárodnej kontroly exportu príslušných tovarov a technológií
- prispôsobeniu existujúcich dohôd, resp. vypracovaniu nových dohôd v súlade s novými podmienkami v medzinárodných vzťahoch, s cieľom upevnenia dôvery a bezpečnosti
- podpore vytvárania zón bez zbraní hromadného ničenia
- rozvoju medzinárodnej spolupráce v oblasti boja s medzinárodnou zločinnosťou a terorizmom

V oblasti zaistenia vojenskej bezpečnosti je hlavným cieľom Ruskej federácie zabezpečenie možnosti adekvátne reagovať na ohrozenie. Rusko pri predchádzaní vojen a konfliktov uprednostňuje politické, hospodárske a iné nevojenské prostriedky. Prítomnosť vojenskej sily je však nevyhnutná. Rusko realizuje politiku zdržiavania, vrátane použitia jadrových zbraní.

Zaistenie národnej bezpečnosti Ruska predpokladá aj vojenskú prítomnosť Ruska v niektorých strategicky dôležitých častiach sveta na zmluvnom základe a v súlade s medzinárodným právom.

Na formovaní a realizácii politiky zaistenia národnej bezpečnosti Ruskej federácie sa zúčastňujú prezident Ruskej federácie, Federálne zhromaždenie Ruskej federácie, vláda Ruskej federácie, Rada bezpečnosti Ruskej federácie, federálne orgány výkonnej moci a orgány výkonnej moci jednotlivých subjektov Ruskej federácie. (Konceptia národnej bezpečnosti Ruskej federácie, 2000)

Konceptia zahraničnej politiky schválená prezidentom Ruskej federácie **V. Putinom** jednoznačne vychádza z predchádzajúceho dokumentu, dokonca je v mnohých častiach s ním totožná, alebo podobná. Najväčšou prioritou zahraničného smerovania Ruska je takisto ochrana osobnosti, spoločnosti a štátu. Na rozdiel od Konceptie bezpečnosti sa však konštatuje, že v súčasnosti bola na minimum zredukovaná hrozba globálneho jadrového konfliktu. Čoraz väčšiu úlohu zohrávajú iné, než vojenské činitele, napriek zachovaniu významu vojenskej sily vo vzťahu medzi štátmi.

Úspešná zahraničná politika Ruskej federácie musí byť založená na dodržiavaní rozumnej rovnováhy medzi jej cieľmi a možnosťami. Rusko má záujem o stabilný systém medzinárodných vzťahov založený na princípoch rovnoprávnosti, vzájomnej úcty a vzájomne výhodnej spolupráce. Hlavným centrom usmernenia medzinárodných vzťahov musí zostať OSN. Preto je nevyhnutné dodržiavať základné princípy jej Charty, zachovať postavenie stálych členov Rady bezpečnosti OSN a zvýšiť efektívnosť činnosti OSN a jej ďalších organizácií cestou účinnej reformy.

Rusko sa vyslovuje za zníženie úlohy faktoru sily v medzinárodných vzťahoch pri súčasnom upevnení strategickú a regionálnu stabilitu.

Hlavnou prioritou zahraničnej politiky Ruskej federácie v oblasti medzinárodných hospodárskych vzťahov je podpora rozvoja národného hospodárstva, ktoré je v podmienkach globalizácie nemysliteľné bez všestranného zapojenia Ruska do systému svetových hospodárskych vzťahov.

Rusko je stúpencom hodnôt demokratickej spoločnosti vrátane

prechovávaní vážnosti k právam a slobodám človeka.

Nóvum v tomto smere predstavuje záväzok Ruskej federácie poskytovať svetovému spoločenstvu objektívne a presné informácie o postojoch Ruska k problémom medzinárodných vzťahov. Neoddeliteľnou súčasťou tejto činnosti sa musí stať cieľavedomé vysvetľovanie vnútornej politiky Ruska v zahraničí.

Prioritou Ruska v regionálnej politike je koordinácia bilaterálnej a multilaterálnej spolupráce s členskými štátmi SNŠ, európskymi štátmi a OBSE, ktoré sú tradičnými partnermi Ruska v zahraničnej politike. Okrem toho kľúčový význam pre Rusko nadobúda pokračovanie spolupráce s Radou Európy, Európskou úniou, ale aj s NATO, v záujme podpory bezpečnosti a stability na kontinente. Osobitná pozornosť sa v Putinovej koncepcii venuje vzťahom s konkrétnymi štátmi západnej Európy, Pobaltskými štátmi, Balkánom a hlavne rusko-americkému dialógu. Dôraz sa takisto kladie na aktivizáciu účasti Ruska v základných integračných štruktúrach ázijsko-tichoceánskeho regiónu so zdôraznením spolupráce s Čínou a Japonskom. Zásadný význam pre Rusko má nárast dynamiky vzťahov so štátmi juhovýchodnej Ázie, Iránom, štátmi Kórejského polostrova, zvýšenú pozornosť venuje situácii v Afganistane a Iraku, situácii na Blízkom východe, Severnej Afrike, Stredomorskej oblasti. Rusko má záujem na rozvoji rovnoprávných a priateľských vzťahov so štátmi na africkom kontinente, v Južnej Amerike, Austrálii i Oceánii. (Koncepcia zahraničnej politiky Ruskej federácie, 2000)

Po relatívne zmierlivom tóne v Koncepcii zahraničnej politiky Ruskej federácie predniesol **V. Putin** svoje posolstvo vo Federálnom zhromaždení 25. apríla 2005. Venuje sa v ňom principiálnym ideologickým a politickým otázkam. Podtitul tohto posolstva znie: Rusko pôjde svojou vlastnou cestou. Za hlavnú politicko-ideologickú úlohu považuje rozvoj Ruska ako slobodného, demokratického štátu. V časti Rusko a svet zdôrazňuje, že rozpad Sovietskeho zväzu bol najväčšou geopolitickou katastrofou storočia, ktorá postihla každého obyvateľa Ruska. Masová bieda sa začala vnímať ako norma. Zdalo sa, že mladá ruská demokracia nie je pokračovaním ruskej štátnosti, ale jej definitívnym krachom, predĺženou agóniou Sovietskeho zväzu. Rusko našlo vlastnú cestu k výstavbe demokratickej, slobodnej a spravodlivej spoločnosti a štátu. Rusko bolo a je najväčším európskym národom. Európske hodnoty humanizmu a demokracie sú hodnotovou orientáciou pre ruskú spoločnosť.

Princípom a zásadám zahraničnej politiky sa v tejto správe venuje iba okrajovo. Dôležité sú otázky slobody a spravodlivosti, vzťah demokracie

a byrokracie, súdržnosť federácie, podnikateľské prostredie, priestor pre súkromné investície, právny štát, zápas s terorizmom, budovanie občianskej spoločnosti, demografické problémy, morálka a kultúra. No v časti Rusko v postsovietskej ére **V. Putin** zdôrazňuje, že bezpodmienečne bude pokračovať civilizačná misia ruského národa na euroázijskom kontinente. Táto misia spočíva v tom, aby demokratické hodnoty povýšené na národné záujmy obohacovali a utužovali našu historickú pospolitosť. Podpora a zabezpečenie práv ruských krajanov v zahraničí nie je predmetom politického alebo diplomatického kupčenia. Očakáva sa, že členovia NATO a Európskeho spoločenstva túto zásadu budú rešpektovať.

Zahranichopolitická doktrína prezidenta Medvedeva

Nová koncepcia zahraničnej politiky Ruskej federácie, ktorú predstavil nový ruský prezident relatívne rýchlo po nástupe do svojej funkcie, nie je jednoduchým pokračovaním Putinových predstáv z roku 2000. Nie je to ani jednoduchá inventarizácia predchádzajúcej zahraničnopolitickej koncepcie Ruska, ale v zásade ide o nový dokument s podstatnými rozdielmi v prístupe k rozhodujúcim otázkam medzinárodných vzťahov. Svedčí o tom aj úvod dokumentu: *„Evolúcia medzinárodných vzťahov začiatkom 21. storočia a posilnenie Ruska si vynútili, aby sme sa nanovo pozreli na situáciu okolo nás, znovu zadefinovali priority zahraničnej politiky s ohľadom na vysoký význam krajiny v medzinárodných vzťahoch a zúčastňovali sa nielen na realizácii každodenných úloh v rámci svetovej politiky, ale aj na formovaní tohto programu“.* (КОНЦЕПЦИЯ ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКИ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ, 2008)

V súlade s prioritou národnej bezpečnosti boli znovu definované základné ciele zahraničnej politiky, ktoré sa principiálne neodlišujú od predchádzajúcej koncepcie: bezpečnosť krajiny, ochrana a upevnenie suverenity a územnej celistvosti, vytvorenie adekvátnych vonkajších podmienok pre modernizáciu Ruska, inovátna cesta rozvoja, vytvorenie spravodlivého medzinárodného demokratického poriadku, posilnenie úlohy medzinárodného práva a OSN, ochrana práv a záujmov ruských občanov v zahraničí. Novinkou je snaha pôsobiť na Svetové spoločenstvo tak, aby Ruská federácia bola považovaná za demokratický štát so sociálne orientovanou trhovou ekonomikou a nezávislou zahraničnou politikou. Podobne je to s podporou a popularizáciou ruského jazyka a ruskej kultúry vo svete.

V druhej časti koncepcie, ktorá je venovaná vzťahu zahraničnej politiky Ruska a súčasného sveta, sa konštatuje, že súčasný svet prežíva fundamentálne a dynamické zmeny, ktoré hlboko zasahujú do záujmov Ruska a jeho občanov. Nové Rusko, ktoré sa tvrdo postavilo na stranu národných záujmov, získalo plnohodnotný status v globálnych veciach. Zanikajú rozdiely medzi vnútornými a vonkajšími prostriedkami na zabezpečenie národných záujmov a bezpečnosti. V týchto podmienkach sa zahraničná politika stáva jedným z najdôležitejších nástrojov postupného rozvoja krajiny, zabezpečujúc jeho konkurencieschopnosť v globalizujúcom sa svete. V súčasnej etape tradičné veľkolepé vojensko-politické zväzky nemôžu zaručiť efektívny boj proti celému spektru súčasných výziev a hrozieb. Namiesto blokového prístupu k riešeniu medzinárodných problémov nastupuje sieťová diplomacia, ktorá sa opiera o pružné formy účasti v mnohostranných štruktúrach, s cieľom kolektívneho nachádzania riešení všeobecných úloh. Namiesto vojenských faktorov sa do popredia dostávajú ekonomické, vedecko-technické, ekologické, demografické, informačné a iné formy vplyvu štátov na medzinárodnú politiku.

Protirečivosť tendencií, ktoré určujú súčasný stav medzinárodných vzťahov, je vyvolaná prechodným obdobím ich rozvoja a rozdielmi v chápaní ich reálneho významu v období po skončení studenej vojny. Globálna konkurencia prvýkrát v modernej histórii nadobúda civilizačný rozmer, čo znamená konkurenciu medzi rozdielnymi hodnotovými orientáciami a systémami v rámci univerzálnych princípov demokracie a trhu ekonomiky.

Možnosť straty monopolnej úlohy Západu na globálne procesy vyvoláva o. i. aj to, že zotrúva v politicko-psychologickom postoji zameranom na „zadržiavanie“ Ruska, vrátane pokusov využiť selektívny prístup k histórii, najmä k dejinám 2. svetovej vojny a povojnového obdobia. Preto sa veľmi akútnou javí úloha vypracovať spoločný postoj svetového spoločenstva k súčasnej historickej epoche, čo je možné len v rámci otvorených a čestných diskusií. Stratégia jednostranného konania destabilizuje medzinárodnú situáciu. Používanie donucovacích prostriedkov, vrátane vojenskej účasti mimo Charty OSN a súhlasu Rady bezpečnosti, nemôže natrvalo odstrániť konflikty, naopak, vedie k rozšíreniu zóny konfliktov.

Záujmy Ruska sú bezprostredne späté s ďalšími svetovými tendenciami, najmä globalizáciou svetovej ekonomiky, zvýšením úlohy mnohostrannej diplomacie a medzinárodných inštitúcií, nárastom hospodárskeho potenciálu nových centier globálneho vývoja, rozvojom regionálnej a nadregionálnej

integrácie v geopolitickom priestore SNŠ, euroatlantickom, ázijsko-tichooceánskom regióne, Afrike a Latinskej Amerike, vojensko-politickým súperením regionálnych mocností, rastom separatizmu, etnického nacionalizmu a náboženského extrémizmu, ignoráciou medzinárodného práva.

Rusko sa zaväzuje, že bude uskutočňovať otvorenú, predvídateľnú a pragmatickú politiku pevne zviazanú s jeho národnými záujmami. Špecifickou črtou zahraničnej politiky je jej vybalansovanosť a mnohovektorovosť. Tieto znaky súvisia s geopolitickou polohou Ruska ako najsilnejšej euro-ázijskej mocnosti a jeho statusom stáleho člena Rady bezpečnosti OSN.

V rámci priorit Ruskej federácie v riešení globálnych problémov je na prvom mieste úloha formovať nové usporiadanie sveta založené na stabilnom systéme medzinárodných vzťahov, na princípe rovnoprávnosti, vzájomnej spolupráce opierajúcej sa o princípy medzinárodného práva. Hlavným nástrojom v procese realizácie tejto snahy sa stáva mnohostranná diplomacia. Centrom regulácie medzinárodných vzťahov a koordinácie svetovej politiky sa musí stať reformovaná a efektívna OSN.

Druhou prioritou v tejto oblasti je panstvo práva v medzinárodných vzťahoch. Podpora a upevnenie zákonnosti v medzinárodných vzťahoch sa takto stáva prioritou ruskej zahraničnej politiky. V tomto zmysle je Rusko pripravené čeliť pokusom niektorých štátov alebo skupín štátov revidovať všeobecne platné normy medzinárodného práva obsiahnuté v Charte OSN a iných medzinárodných dokumentoch a zároveň sa podieľať na kodifikácii medzinárodného práva.

Tretou prioritou v oblasti riešenia globálnych problémov je podiel Ruska na upevnení medzinárodnej bezpečnosti, predovšetkým dôsledným presadzovaním zníženia významu faktoru sily v medzinárodných vzťahoch. V tomto prípade ide predovšetkým o záväzok Ruska nerozširovať ďalej jadrové zbrane a jeho pripravenosť rokovať s ostatnými jadrovými mocnosťami o znížení počtu strategických zbraní. V tomto zmysle rodiaca sa multipolarita a diverzifikácia rizík a hrozieb znamená, že sa riešenie otázok strategickej stability nemôže ďalej opierať len o vzájomné vzťahy medzi Ruskou federáciou a USA. Okrem toho je Rusko proti preneseniu pretekov v zbrojení do kozmického priestoru. Osobitnú pozornosť venuje zabezpečeniu medzinárodnej informačnej bezpečnosti ako dôležitého prvku posilnenia strategickej stability.

Štvrtou oblasťou v rámci uvedenej zahranično-politickej koncepcie je medzinárodná ekonomická a ekologická spolupráca. Hlavnou prioritou ruskej

politiky vo sfére medzinárodných ekonomických vzťahov je podpora rozvoja národnej ekonomiky v podmienkach globalizácie prostredníctvom zabezpečenia rovnoprávneho postavenia krajiny a ruského obchodu v systéme svetových ekonomických vzťahov. Preto je nevyhnutné dosahovať maximálne výhody a minimalizovať riziká v rámci pokračujúcej integrácie Ruska do svetovej ekonomiky, diverzifikovať ruskú účasť na svetových trhoch prostredníctvom rozšírenia exportnej nomenklatúry, poskytovať štátnu pomoc ruským podnikom v osvojovaní si nových trhov a zabraňovať ich diskriminácii v hospodárskej súťaži. Dôležitým prvkom tejto stratégie je jednoznačné upevnenie postavenia Ruska ako surovinovej a energetickej veľmoci a zároveň posilnenie strategického partnerstva s hlavnými dodávateľmi energie a ostatných strategických surovín.

Medzinárodná humanitárna spolupráca a práva človeka sú ďalšími prioritami ruskej zahranično-politickej koncepcie. Rusko sa považuje za prívrženca univerzálnych demokratických hodnôt, vrátane nevyhnutnosti zabezpečenia práv a slobôd človeka. Do popredia vystupuje úloha ochraňovať práva a slobody ruských občanov žijúcich v zahraničí.

Poslednou prioritou v riešení globálnych otázok je informačné zabezpečenie zahranično-politickej činnosti Ruska. V rámci verejnej diplomacie sa bude Rusko zasadzovať o to, aby bolo objektívne vnímané, bude rozvíjať vlastné efektívne prostriedky informačného vplyvu na zahraničnú verejnú mienku, podporovať rast úlohy ruských masmédií vo svetovom informačnom priestore.

V rámci regionálnych priorit zahraničnej politiky Ruskej federácie je potrebné konštatovať, že sa principiálne neodlišuje od predchádzajúcej koncepcie zahraničnej politiky. Na prvom mieste sú jednoznačne vzťahy s krajinami SNŠ a integračnými zoskupeniami, ktoré sa v tomto geopolitickom regióne vytvorili, resp. sa formujú. Ďalšími prioritami sú:

- upevnenie úlohy Rady Európy
- spolupráca s OBSE ako fóra na rovnoprávny dialóg medzi štátmi
- spolupráca s Európskou úniou ako jedným z hlavných hospodárskych a zahranično-politických partnerov
- osobitne Rusko preferuje rozvoj vzájomných dvojstranných vzťahov s Nemeckom, Francúzskom, Talianskom, Španielskom, Gréckom, Holandskom, Nórskom, Veľkou Britániou a inými štátmi západnej Európy
- spolupráca so štátmi severnej Európy v arktickom regióne

- rozvoj vzťahov so štátmi strednej, východnej a juhovýchodnej Európy
- spolupráca s pobaltskými krajinami
- postupný rozvoj vzájomnej spolupráce s NATO v rámci existujúcich inštitucionálnych foriem a vytváranie nových mechanizmov spolupráce
- pokračovanie v dobrých vzťahoch s USA s cieľom spoločného rozhodujúceho ovplyvňovania stavu globálnej strategickej stability a vytvorenia rusko-amerického strategického partnerstva.

„Zvyšuje sa bonita formátu BRIC – dialógu najdynamickejšie sa rozvíjajúcich štátov sveta – Brazílie, Ruska, Indie a Číny. Najmä Čína je pre Rusko veľkým potenciálnym partnerom a súperom zároveň. Určite nie je náhoda, že niekoľko dní po zverejnení ruskej koncepcie sa stretli ministri zahraničných vecí Ruskej federácie a Číny a mohli si vypíť slávnostný pohár šampanského, pretože s konečnou platnosťou bola doriešená otázka demarkácie hraníc medzi Ruskou federáciou a Čínou.“ (Stupavský, 2008)

Riskantná budúcnosť Ruska

V roku 2007 vyšla v ruskom vydavateľstve Kulturnaja revolucija kniha skupiny autorov s názvom *„Mir vokrug Rossiji: 2017. Kontury nedalekogo buduščego.“* Skupina ruských analytikov v knihe vydanej na pôde Rady pre zahraničnú a obrannú politiku RF, pod vedením **S. A. Karaganova** predkladá rozsiahly scenár geopolitických, ekonomických, sociálnych a ekologických procesov pre obdobie najbližších desiatich rokov.

Autori zrejme vychádzajú zo základných postulátov postmoderného sveta. Konštatujú predovšetkým prítomnosť tzv. krízy relevancie, t. j. straty schopnosti ľudí odlišovať dôležité od menej dôležitého, významné od bezvýznamného, hodnotné od bezcenného. Rýchlosť súčasného vývoja je taká dynamická, že ľudia nestíhajú analyzovať udalosti, medzinárodnú situáciu, konflikty, vojny a podobne. *„Médiá...nevytvárajú ucelený obraz politických procesov. Svet politiky, o ktorom sa hovorí v médiách, pôsobí fragmentárne a chaoticky, udalosti sa striedajú s udalosťami a o nejaký čas upadnú do zabudnutia pod návalom nových informácií. Ľudia nie sú schopní zachytiť zmysel prebiehajúcich politických udalostí, nemôžu postihnúť logické súvislosti geopolitických procesov v zdanlivo globálnom svete. Inak povedané, čím sa stáva svet menší, tým menej mu ľudia rozumejú.“ (Usov, 2008)*

Z pohľadu autorov sa súčasný svet nachádza v hlbokej, totálnej kríze, ktorá sa každým rokom čoraz viac prehľbuje. Táto kríza môže mať v konečnom dôsledku fatálne následky pre budúcnosť. Najpravdepodobnejšími príčinami zmien môžu byť: ekologická katastrofa, pôsobenie teroristických zoskupení používajúcich zbrane hromadného ničenia a lokálne vojny, ktoré môžu zničiť veľké štáty. Ako poznamenáva autor recenzie **P. Usov**, autori sú pod vplyvom ruského ducha, používajú apokalyptický tón a pesimistický prístup k politickým procesom.

Nevyhnutnosť prechodu od amerického unilateralizmu ku globálnemu chaosu je dôsledkom zahraničnej politiky USA a celého liberálneho sveta, ktorá priniesie mohutnú katastrofu pre civilizáciu liberálnej demokracie. Budúcnosť západnej civilizácie a samotných USA závisí od toho, či dokážu prehodnotiť svoj doterajší prístup k politickému vývoju vo svete. Príčinou apokalyptického stavu svetovej politiky je chybný filozoficko-metodologický prístup politikov liberálnej orientácie k smerovaniu svetového vývoja. Myšlienka globálneho víťazstva liberalizmu a demokracie na svete viedla k presvedčeniu, že neexistuje žiadna iná politická, či ideologická alternatíva demokratického liberalizmu (**Fukuyama** a jeho *Koniec dejín*). Demokracia a liberalizmus boli považované za nadradenú hodnotu a a priori danú pre všetky štáty a spoločnosti. Neakceptovanie tejto hodnoty vyvolávala agresívnu reakciu západných štátov, čo viedlo k hlbokým civilizačným konfliktom, destabilizácii politických systémov s inou politickou kultúrou, v ktorých prebiehali demokratické zmeny pod nátlakom.

Dôkazom porážky liberálnej demokracie a samotných USA je neúspešná vojna v Iraku a intenzívny rozvoj nedemokratických štátov (Čína, Irán). V prípade pôsobenia USA sa ich politika fakticky zvrháva do perspektívy vzniku radikálnych islamistických režimov, alebo pretrvávania chaosu. V súvislosti s neefektívnou zahraničnou politikou USA autori vyslovujú presvedčenie, že svet prestane byť unipolárny a USA sa značne oslabia. Multipolarizmus sveta však bude viesť k ďalšej chaotizácii a fragmentácii geopolitického usporiadania sveta a rastu hrozby medzinárodného terorizmu. Táto chaotická multipolarita povedie k nasledovným dôsledkom:

1. Strata globálnej iniciatívy a medzinárodnej autority USA, pokusy USA obnoviť svoje pozície budú neúspešné. Nebudú môcť vykonávať úlohu jedinej super-veľmoci. Hlavnou príčinou tohto stavu je „syndróm imperiálnej únavy“.

2. Chyby USA v medzinárodnej politike a používanie násillia pri presadzovaní demokratických a liberálnych hodnôt vypestujú k nim nedôveru a odpor mnohých spoločností a zároveň privedú k postupnému návratu k pôvodným hodnotám verejného a politického života. Zvýši sa agresívny postoj voči Západu, čo posilní nedemokratické režimy.
3. Oslabenie geopolitickej aktivity USA vytvorí priaznivé podmienky pre vznik nových geopolitických hráčov, najmä na regionálnej úrovni (India, Irán, Čína).

Autori zároveň vyslovujú presvedčenie, že na európskom kontinente nevznikne aktívny relevantný geopolitický líder. EÚ sa nemôže stať geopolitickým nástupcom USA pre svoju strategickú slabosť a absenciu jednotnej geopolitickej stratégie.

Geopolitická fragmentácia zvýši riziko regionálnych konfliktov. Predpokladá sa vznik nestabilných krízových regiónov, vypuknutie otvorených konfliktov a neschopnosť medzinárodných organizácií tmiť a regulovať regionálne konflikty.

Zníženie geopolitického vplyvu USA bude viesť k posilneniu geopolitickej aktivity Ruska. Autori nehovoria, že sa Rusko môže stať geopolitickou alternatívou USA. Napriek tomu sa Rusko môže pokúsiť rozšíriť svoj vplyv v niektorých oblastiach, vrátane štátov bývalého ZSSR.

Najdôležitejšou úlohou Ruska bude rozbitie geopolitickej reťaze nepriateľských štátov sformovanej zo štátov bývalého ZSSR a zabránenie rozšírenia NATO na východ. Preto sa s najväčšou pravdepodobnosťou zostria konflikty na Kaukaze, Strednej Ázii a na západnej hranici Ruska. Zabrániť začleneniu Ukrajiny do NATO bude možné jedine vťahnutím Ukrajiny do sféry vlastných geopolitických vplyvov. Rusko bude zainteresované na podpore politického rozkolu a ekonomickej nestability v ukrajinskej spoločnosti. Nestabilná Ukrajina je pre Rusko výhodnejšia, lebo znemožňuje jej vstup do EÚ a NATO.

Vývoj geopolitického a zahraničnopolitického statusu Ruska bude založený na procese vnútornej konsolidácie a vytváraní atraktívneho politického a ekonomickeho modelu vývoja. Keďže Rusko zatiaľ takýto model nemá, nemôže zaplniť veľmocenské vákuum po USA. Okrem toho sa budú realizovať aj iné geopolitické iniciatívy, napríklad vytvorenie zväzu Bieloruska a Ruska. No politická nepredvídateľnosť Minska na čele s **A. Lukašenkom**, ktorý smeruje

k politike lavírovania medzi EÚ a Ruskom, neumožní transformovať Bielorusko na strategické nástupište na prielom do Strednej Európy. Ale vo vzdialenejšej budúcnosti je potrebné motivu bielorusko – ruských vzťahov venovať zvýšenú pozornosť, pretože ideologické faktory ustúpia ekonomickým a geopolitickým dôvodom. Uvedené procesy budú zároveň prebiehať aj medzi Ruskom a Ukrajinou. Autori zároveň upozorňujú, že nemá zmysel očakávať politické zblíženie Ruska s Ukrajinou, napriek tomu zachovanie ruského vplyvu na túto krajinu zostáva strategickou prioritou.

Rusko nemôže v krátkom čase a efektívne dosiahnuť integráciu bývalých postsovietskych štátov do sféry svojho geopolitického vplyvu, pretože v európskom sektore bude vždy existovať ekonomická a politická alternatíva v podobe EÚ. Možnými variantmi pre rozšírenie ruského vplyvu v tomto geopolitickom priestore môže byť energetický nátlak, zmena politických režimov v týchto štátoch, resp. ich vlastný záujem otvoriť sa vplyvom Ruska, čo je však najmenej pravdepodobné.

Viac možností sa podľa analytikov otvára Rusku v Strednej Ázii v podobe únie s Kazachstanom, resp. Kirgizskom. Hovoríme o takzvanej aziatizácii Ruska, pretože vzdľaňovanie sa Ukrajiny, Bieloruska a Moldavska od Ruska bude viesť k zmene jeho orientácie na Áziu. Prakticky sa Rusko môže stať ázijským štátom bez priameho kontaktu s Európou. Jediným spojivom Ruska a Európy zostanú energetické a surovinové trate. Na druhej strane slabá geopolitická pozícia EÚ vo Východnej Európe a neexistencia vlastnej geopolitickej stratégie odsudzujú uvedené krajiny k vnútropolitickým turbulenciám. Aziatizácia Ruska môže viesť k vytvoreniu uzavretého nedemokratického kultúrneho a politického systému. V skutočnosti sa tieto procesy už začali. Táto situácia môže viesť k hlbokšej politickej a ekonomickej kríze v samotnom Rusku. Súčasné ruské politické elity sa snažia na jednej strane rozširovať svoj geopolitický vplyv, na strane druhej sa usilujú maximálne zabrániť prenikaniu alternatívnych vplyvov, najmä západného liberalizmu. Jediným mechanizmom, ako tomu zabrániť, je vytvorenie uzavretého autoritatívneho modelu riadenia.

Pokračujúce uzatváranie geopolitického priestoru Ruska a využívanie energetických zdrojov ako politickej zbrane ho privedie k vnútornému a medzinárodnému oslabeniu a strate geopolitickej váhy vo svete. Východiskom zo slepej uličky je demokratizácia systému a rezignácia na energetický imperializmus. Hoci sú autori presvedčení, že jediným správnym politickým

a ekonomickým smerovaním Ruska je pokračovanie liberalizácie a demokratizácie, v skutočnosti ruský establishment podniká kroky, ktoré vedú k prehĺbeniu autoritatívneho politického systému. Rusko sa stáva uzavretým systémom voči zahraničným vplyvom a akceptuje iba tie politické a medzinárodné vzťahy, ktoré vyhovujú politickej elite. Preto sa predpokladá postupný rozklad demokracie. Autoritatívny režim a intenzívny export energetických surovín umožní na určitý čas zachovať politickú a ekonomickú stabilitu Ruska, ale v dlhodobej perspektíve nebude efektívny a môže narušiť integritu Ruska.

Literatúra:

- BEICHEL, T. 1996. *Konsolidierung des russischen Regierungssystem*. In Osteuropa Nr 6/1996, s. 607
- BRIE, M. 1996. Rußland: *Das Ent stehen einer „delegierten Demokratie“*. In MERKEL, W., SANDSCHNEIDER, E., SEGERT, D. 1996. *Systemwechsel 2. Die Institutionalisierung der Demokratie*. Opladen 1996. s. 143.178
- MERKEL, W. 1994. *Restriktionen und Chancen demokratische Konsolidierung in postkommunistischen Gesellschaften: Ostmittel Europa im Vergleich*. In: Berliner Journal für Soziologie 4/1994, s. 3
- MERKEL, W. 1996. *Theorien der Transformation. Die demokratische Konsolidierung postautoritärer Gesellschaften*. In: BEZME, K., OFFE, C.: *Politische Theorien in der Ära der Transformation*. Opladen, 1996
- КОНЦЕПЦИЯ ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКИ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ. 2008. [online] [cit. 9. 1. 2010]. Dostupné na internete: <http://kremlin.ru/text/docs/2008/07/204108.shtml>
- Koncepcia zahraničnej politiky Ruskej federácia*. 2000. [online] [cit. 9. 1. 2010]. Dostupné na internete: stary.mepoforum.sk/index.php?id=127&downid=65
- Koncepcia národnej bezpečnosti Ruskej federácie*. 2000. [online] [cit. 9. 1. 2010]. Dostupné na internete: stary.mepoforum.sk/index.php?id=127&downid=66
- O'DONNELL, G., SCHMITTER, P., WHITEHEAD, L. (ed.) 1994. *Transitions from Authorian Rule: Tentative Conclusions about Uncertain Democracies*. Baltimore 1986, s. 6
- O'DONNELL, G.: *Delegative Democracy*. In: Journal of Democracy Nr 1/1994, s. 59

- PEŤKOVÁ, A. 2007. *Stav demokracie v Rusku. Medzi riadenou demokraciou a autokratickým režimom*. Research paper 13/2007. AMO, Praha 2007
- SCHMITTER, P. C. 1994. *Dangers and Dilemmas of Democracy*. In: *Journal of Democracy* Nr. 2/1994, s. 59
- SCHNEIDER, E. 2002. *Političeskaja sistema Rossijskoj federacii*. Rossijskaja akademija nauk, Moskva 2002, s. 15
- SCHUBERT, G., TETZLAFF, R., VENNEWALD, W. 1994. *Demokratisierung und politischer Wandel*. Hamburg 1994
- STUPAVSKÝ P. 2008. *Medvedev stanovil pravidlá*. [cit. 9. 1. 2010]. Dostupné na internete: <http://blisty.cz/2008/8/7/art41938.html>
- USOV, P. 2008. *Ruské alternatívy a alternatívy pre Rusko. Rusko a okolitý svet – pohľad do budúcnosti*. In: <http://www.despiteborders.com/clanky/data/upimages/usov-prognoz2017SK.pdf>
- VAJNŠTEJN, G.I. 2002. *Političeskaja sistema sovremennoj Rossiji (k voprosu ob utočneniji parametrov)*. In: *Rossija. Političeskije vyzovy XXI veka*. Vtoroj vserossijskij kongress politologov. Rosspen, Moskva 2002
- ZAKARIA, F. 2007. *The Future of Freedom Illiberal Democracy at Home and Aboard Revised Edition: Illiberal Democracy at Home and Abroad*. New York Times, New York 2007